դարանում, ուր գրել, կազմել և ոսկով զարդարել է ի վայելս յուր հորեղբորը Ավագտեր վարդապետին և Դավիթ երեց (Նախընթաց գրիչը), տեր Զաքարա և Մարգարա և Հակոբ յեղբայրների. վերջինս Սպիտակավոր Աստվածածնի կամ Բոլորաձորի անապատի տնտեսն էր. այստեղ էլ գրված է ձեռագիրը՝ ՋԼԳ==1484 թվին։ Հ. Տաշյանը մանրանկարչական խորաններին, լուսանցքի զարդերի և մանրանկարչական տառերի համար նշանակում է. «բազմագույն, ոսկւով և գեղեցիկ»*։

Յե՞րբ մեռավ Ավագտեր վարդապետը, չգիտենք. 1498 թվին Սպիտակավոր Աստվածածնի առաջնորդն արդեն նորա յեղբորորդին Զաքարիան էր, որի ժամանակ Վանական վա՞ն կրոնավոր գրել է մի Մաշտոց, պատմական կարևոր հիշատակարանով, սկսելով Փոնձաթաղ գյուղում, ուր նույնացնում են ներկա Բեշիշքյանդի հետ, և տեղից տեղ փախչելով, վերջացնում Զորո վանքում. «Եւ եղև գրաւ գծագրութե սորա ի թվիս հայոց ՋԽԷ, (առ) ոտս ածարան վդպացս Վարդան վրդպի և Աբրահամ հռետորի. և առաջնորդ սբ ուխտիս տր Զագարիա բարէմիտ կրօնաւորի (s!) և այլ կրաւնաւորացս»։ Վարդան վարդապետը Ավագտերի ուսումնակիցն էր։ Որինակի շնորհողներն են ուխտի առաջնորդը տեր Զաքարիան և յուր Հակոբ յեղբայրը միայնակյաց։ Ժամանակի Պռոշյան իշխանն էր պարոն Արղութա, «Թոռն մեծ Զումային»**։ Սպիտակավոր Աստվածածնի արևմտյան դրան ձախ կողմը մի կարճ արձանագրության մեջ 1494 թվին հիշվում է և պարոն Շահպանի, որ դարձյալ նույն տոհմից պիտի լինի. «ՋԽԳ. զպր Շահպանին յշ»։

Աբրահամ ծաղկողի մեզ հայտնի վերջին գործն է փոքրադիր, 12×83 սմ. մագաղաթի, բոլորգիր և նկարազարդ մի ավետարան. տների սկզբնագրերը, ինչպես և նշանակալից բառերը՝ «տր», «ած», «հայր», «յս» և հատվածների առաջին տողերը ոսկեգիր, մանրանկարչական տառերով, խորաններով, տնօրինական բազմաթիվ պատկերներով և լուսանցքի զարդերով։ Յեթե համեմատելու լինինք 1475 թ. (№ 2374) կամ 1484 թ. ավետարանների նկարչության հետ, այստեղ անհամեմատ ավելի բարձր արվեստ կա, մինչ այն աստիճան, որ կասկածել կարելի չէ, թե Աբրահամի գործն է սա։

Տնօրինականների տակ Աբրահամը բացատրական մակագրություն ունի, տողերի սկզբնագրերը յուր անվան սկզբնատառերով. օրինակ՝ Խաչելության տակ գրված է.

Անեղ որդին հաւր ծոցածին
Բևեռելով կայր ի խաչին
Ռամից հրէից քհյից
Աննայի և Կայիափային.
Յանձնէն զհանդերձն մերկացին,

* Տաշյան. Ցուցակ. 855։
** Զեռ. էջմ. № 960 (Հավել. Բ. 11)։

Հանեալ ի խաչ բևեռէին,
Ասաց փրկիչն զեյլի ելին
Եւ մեռաւ կամօ (s!) նա ի խաչին.
Իսկ ընութիս ադամային
Կենդանացաւ մահուամբ նորին։

Նա հառաջադիմել է նաև յուր վարդապետական հմտության մեջ, այժմ նա կոչված է «քաջ բաբունապետն Աբրահամ» ավետարանի Գրիգոր գրչի կողմից, որ «վերին Նորավանքի» աբեղա յէ. Նախընթաց Վանականի կողմից էլ կոչված «Աբրահամ հռետոր»։ Նա ստացել է այս ավետարանը ՋԽԴ=1495 թվին, բայց նկարչությունը շարունակվել է ՋԽԵ=1496, ՋԽԷ=1498, գուցե և հետո. Մարկոսի վերջում գրված է. «թվ. ՋԽԵ. Ստաթեի վանքս ծաղկեցաւ». մյուսանգամ գալստյան պատկերի տակ, նկարչի և յուր Զաքարիա յեղբոր վոչ անհատական ընույթ կրող պատկերներով, նշանակված է. «թվ. ՋԽԷ», իսկ դիմացի յերեսի ներքևի լուսանցքում հազիվ նկատելի կարմրադեղով գրված է. «Զբարեմիտ կինն և զերկիւղածն այ | Զաղիզն, որ շատ կու ծառայէ մեզ և | եա ընծա սբ աւետարանիս. յիշ. ի քս | թ. ՋԾԱ»=1502։ Մատթեոսի նկարի տակ մակագրել է. «Զանարժան Աբրահամ, ստացիչ և նկարիչ սբ աւետարանիս, հանդերձ ծնողօք և վդաւք յիշեսջիք ի սբ և ածամերձ յաղօթս ձեր և ած զձեզ յիշէ, ամէն»։ Նա արդյոք Տաթեի և վերին Նորավանքի կողմերից կրկին յուր Անապատը դարձավ, թե՞ վոչ, չգիտենք։

Գրիգոր գրչի ձեռքով գրված հիշատակարանի համեմատ ստացել է Աբրահամ այս ավետարանը «ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ի ժառանգութի ընդանեաց իւրոց կենդանեաց և ի փրկութի հոգոց ննջեցելոց իւրոց, հօրն իւրոյ... (ջնջված է, բայց գիտենք, որ անունը Տիրատեր էր) և հաւրեղբաւրն ածարան վդան Աւագտերի և մաւրն իւր Գոնցին։ Եւ աւագ եղբաւրն Դաւիթ քհնին և միւս եղբաւր բարէմիտ և կուսակրաւն աբեղային Զաքարիայի և կրտսեր եղբաւրն իւր միայնակեաց և սպասաւոր միաբանիցն Յկբին և այլ միւս եղբաւրն աշխարհի Մարգարին և եղբաւր որդոյն իւր գեորգայ և կուսակրաւն աբեղայի Վրդանիսի»*։

Վերև մի քանի անգամ հիշատակվեցան (էջ 232, 234, 235, 236) Գեղարդում նստող Հովհաննես յեպիսկոպոսը «Թոռն մեծին Պռոշյ» և յուր յեղբայրը Ստեփանոս, նաև «պարոն» Հայկազ, Ամիր Վասակ, Հաղբակ և Ամիր Հասան, որոնք Զումայի յեղբորորդիներն էյին։ Այս Հովհաննես յեպիսկոպոսն էլ վոչ միայն ստացող էր, այլ և լավ գրիչ. 1486 թվին նա գրել է Գեղարդա վանքում մի Հայսմավուրք Կոտայքի Բարձաղի** գյու-

* Զեռ. էջմ. № 577. Ն. Ց. (Հավել. Բ. 34)։
** Բարձաղի գյուղը այժմ կոչվում է Յելղովան, Ղըրխբուլաղի շրջանում. հնության մնացորդներ չկան, բայց մի անթվական խաչքարից, գյուղի մոտ յեղած բլրի վրա։ Հին մատուռը քանդել են և նորը շինել։ Գերեզմանատանը մի տափակ քարի վրա «ՌԺԾԳ»=1[illegible]04 թիվը։ Ղըրխբուլաղ գյուղի հին անունն Աղասար է. Conybeare. Catalogue of the Armen. Manuscripts. 63.